

Szadura, Joanna

Rozterki i fascynacje antropologów

Etnolingwistyka 20, 386-388

2008

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Joanna Szadur

ROZTERKI I FASCYNACJE
ANTROPOLOGÓW

„*Antropologičeskij forum*” nr 3–5 (2005–2006). Red. Albert Bajburin. Sankt-Peterburg: Muzej antropologii i etnografii (Kunstkamera) RAN, Evropejskij universitet v Sankt-Peterburge

Ukazujące się od 2004 r. w Petersburgu czasopismo „*Antropologičeskij forum*” (dalej „AF”) w swej koncepcji i nazwie nawiązuje do starożytnej tradycji dyskusowania na ważne tematy przed otwartą publicznością. Zgodnie z tą zasadą każdy kolejny numer tego czasopisma jest poświęcony konkretnemu problemowi, a do dyskusji są zapraszani przedstawiciele światowych ośrodków naukowych. Koncepcja pisma odpowiada również współczesnym formom komunikacji, szczególnie internetowym forum, gdzie zainteresowani określonym problemem mogą wymienić się swoimi opiniami.

Czasopismo ukazuje się w dwu wersjach językowych, rosyjskiej i angielskiej, jego redaktorem jest Albert Bajburin (Uniwersytet Europejski w Sankt-Petersburgu, Rosja), wersję angielską redaguje natomiast Catriona Kelly (Oxford, Wielka Brytania). „AF” w Rosji jest wydawane dwukrotnie w ciągu roku, w wydaniu angielskim raz. Wydawcą tego pisma jest Muzeum Antropologii i Etnografii im. Piotra Wielkiego (Kunstkamera) RAN i Europejski Uniwersytet w Petersburgu, a fundatorzy czasopisma to Muzeum Antropologii i Etnografii im. Piotra Wielkiego (Kunstkamera) RAN, Europejski Uniwersytet w Petersburgu oraz The European Humanities Research Centre, University of Oxford.

Kolegium redakcyjne liczy 14 członków z różnych międzynarodowych ośrodków uniwersyteckich. W jego skład weszli: z Rosji - Jurij Berezkin, Nikołaj Wachtin, Walentin Wydrin, Marina Il'ina, Siergiej Sokolowski, Boris Firsow, Jurij Czystow, Siergiej Sztyrkow, z Francji — Konstantyn Pozdnyjakow, z Wielkiej Brytanii — Stephen Smith, Faith Wigzell, Caroline Humphrey, z USA — David L. Ransel, Sheila Fitz-

patrick. Brak wśród nich jednak przedstawicieli innych, prócz rosyjskiego, środowisk słowiańskiego świata nauki.

Stałym blokiem tematycznym każdego numeru jest *Forum*, czyli dyskusja na wybrany temat, do której uczestnicy są zapraszani przez redaktorów czasopisma.

Dyskusja na *Forum* numeru 3 dotyczy problemu kształcenia w naukach społecznych. Zaproszeni do wymiany poglądów przedstawiciele ośrodków uniwersyteckich z Rosji, Wielkiej Brytanii, Francji, Bułgarii, Armenii odpowiadali na postawione przez Kolegium Redakcyjne pytania ankietowe o to: Jak współcześnie kształcić antropologów i przedstawicieli nauk społecznych? Jakie aspekty kształcenia, ich zdaniem, są w ich ośrodkach pozytywne i warte upowszechnienia, a jakie negatywne? Jak skonstruować uniwersalny podręcznik do antropologii? Jacy specjaliści i do czego są przygotowywani? Opublikowane wypowiedzi ujawniły szereg różnic w sposobie kształcenia w Rosji i krajach Zachodniej Europy i USA. Prócz tego wyraźnie zarysowała się różnica między „starą” i „nową” metodą nauczania. Generalnie, dość zgodnie stwierdzano obniżenie poziomu nauczania szkolnego. Wyłaniający się z ankietowych wypowiedzi portret studenta pierwszego roku jest co najmniej groteskowy: to młody człowiek, który pisze niechlujnie, z licznymi błędami ortograficznymi, dlatego, że wcześniej mało pisał ręcznie — a jego aktywność ograniczała się do zakreślania fragmentów czytanego tekstu i przygotowywania własnego tekstu na komputerze. Ma więc trudności z zapisaniem wykładu i sporządzaniem notatek. Ma także problemy z ustnymi wypowiedziami, ponieważ przywykł do progresywnych młodzieżowych rozmów i do dialogów z popularnych filmów amerykańskich. Gdy wcześniej to pokolenie czytało literaturę, on grał w gry komputerowe. Dyskutanci świata wschodniego podchodzili do tego niezwykle krytycznie, zachodni uczestnicy dyskusji byli natomiast bardziej powściągliwi. Dawno przywykli do tego, że cele kształcenia szkolnego i uniwersyteckiego są różne i przejście z jednego do drugiego przysparza studentom wielu trudności. Dlatego też zastanawiali się raczej nad tym, jak z tej sytuacji wyjść. Ich zdanie należy zatem uczyć inaczej,

dostosowując programy do specyfiki „profilu” współczesnego studenta. Kolejnym problemem jest poziom przygotowania samych wykładów, którzy winni być zorientowani we współczesnym światowym paradygmacie naukowym (a wielu z nich zatrzymało się na latach 70.). Kolejna uderzająca różnica dotyczy zakresu kształcenia. O ile na zachodzie dominuje multidyscyplinarność, rosyjskie kształcenie cechuje wąska specjalizacja. To oczywiście rzutuje zarówno na programy kształcenia, jak i specyfikę materiałów dydaktycznych. W środowisku anglojęzycznym nie proponuje się raczej studentom jednego podręcznika, ale daje się im szeroki wybór i wykorzystuje bazy danych oraz środki audiowizualne. Dość sceptycznie odnoszono się do możliwości i zasadności powstania uniwersalnego podręcznika do nauczania antropologii. W wielu odpowiedziach respondentów ankiety pojawiła się opinia, by kształcenie uniwersyteckie składało się z dwu modułów: bazowego — obejmującego podstawowe zagadnienia realizowane na wykładach i uzupełniającego, gdzie formą wiodącą byłyby seminaria i kursy specjalizacyjne. W związku z tym, że absolwenci takich kierunków jak antropologia, historia, socjologia znajdują zatrudnienie we wszystkich krajach świata rodzi się także pytanie, czy istnieje możliwość stworzenia uniwersalnego programu kształcenia. Uczestnicy dyskusji nie podali wprawdzie gotowych rozwiązań, ale podkreślali potrzebę uczenia adaptacji w naukowym świecie, otwartości, umiejętności pracy w zespołach i nawiązywania kontaktów (granty krajowe i międzynarodowe).

Zdecydowanie inna tematyka pojawiła się na *Forum* numeru 4. Tematem dyskusji stał się bowiem opublikowany w pierwszym numerze czasopisma tekst Catriony Kelly poświęcony „powszedniemu życiu” sowieckiej szkoły czasów postalinowskich pt. *Skol'nyj wal's* (*Szkolny walc*). Artykuł ten wywołał ożywioną dyskusję wśród jego czytelników, wielu z nich nie zgadzało się z niektórymi faktami podawanymi przez autorkę, niektórzy z jej interpretacją. Dyskusja nad tym tekstem postawiła problem ważności historii ustnej, szczególnie w tych powszednich, często pomijanych przez piśmienne źródła, sferach życia.

Forum numeru 5 dotyczy etycznych problemów, z jakimi stykają się pracujący w terenie badacze. Pojawiało się wiele powodów do tego, by mówić o trudnych relacjach między nauką i etyczną postawą badaczy. Przed każdym, kto ma kontakt z informatorami, staje szereg pytań dotyczących etyki badań naukowych. W wielu krajach pracowano nad kodeksem etycznym naukowca, np. w 1998 r. ukazał się w USA *Code of Ethics of the American Anthropological Association* (warto w tym miejscu wspomnieć, że podobne, choć o bardziej ogólnym charakterze, działania podjęto także w Polsce, zob. Jakub Mames, *Kodeks etyczny pracownika nauki*, 1993). Wedle wspomnianego amerykańskiego kodeksu, antropologa (socjologa, etnografa itp.) winny cechować: 1) przejrzystość prowadzonych badań (badanych należy zapoznać z celami badania i ujawnić instytucje realizujące dany projekt), 2) szacunek dla godności informatora; 3) gotowość do współpracy (badacz powinien wspierać innych badaczy i udostępniać własny materiał). Tym razem Kolegium Redakcyjne zwróciło do badaczy z Rosji i dawnych republik radzieckich (etnografów, folklorystów, socjologów, specjalistów z zakresu historii ustnej) z prośbą, by odpowiedzieli na następujące pytania: 1. Jakie etyczne problemy uważają za najważniejsze? Z jakiego typu problemami się zetknęli? 2. Czy etnograf (socjolog, folklorysta itp.) ma prawo ukrywać przed tymi, z którymi pracuje cel i charakter swoich badań? Czy ma prawo zbierać materiały, używając różnych środków technicznych bez wiedzy informatora? 3. Czy badacz może być bezstronnym obserwatorem podczas pracy w terenie? 4. Czy można publikować prywatne informacje i ich interpretacje, jeśli w rezultacie mogą one przynieść ujmę informatorowi lub postawić go z w złym świetle? Jak i czy ukrywać dane osobowe informatorów?

Forum towarzyszy blok studiów, który (w pewnym tylko zakresie) jest z nim skonfigurowany. I tak w numerze 3. znajdziemy dwa cykle artykułów, na pierwszy składają się m.in. tekst Nikolaja Wachtina nt. specyfiki deszyfracji aktu mowy w procesie komunikacji, Igora Pozdniakowa i Konstantina Pozdniakowa poświęcony analizie języka i pisma ludu zamieszkującego Wyspy Wielkanocne, Anastasiji Kałjumi

nt. znaków zapowiadających nadejście Korteza w mezoamerykańskiej mitologicznej tradycji, na drugi: materiały sympozjum, które odbyło się w Wielkiej Brytanii (Oxford), a w nim teksty poświęcone m.in. listom niebieskim i opowieściom o lesie w rosyjskiej kulturze ludowej (Stephena Smitha), nieba i piekła w rosyjskim ludowym prawosławiu (Faith Wigzell), roli niebezpiecznych słów i milczenia w sowieckiej Rosji (Caroline Humphrey). W numerze 4. natomiast opublikowano bardzo zróżnicowany blok tekstów poświęconych m.in. religijnej socjalizacji dzieci w sowieckiej i postowieckiej Rosji (Witalij Bezrogow), ludowemu kalendarzowi entomologicznemu (Julija Kriboszczapowa) czy analizie eskimoskich fotografii z początku XX wieku (Igor² Krupnik, Elena Michajłowa). Kolejny, 5. numer, budują także dwa bloki tekstów, pierwszy otwiera korespondujący z *forum* tekst nt. etyki prac terenowych i etnografii (Jane Zavisca), kolejne artykuły mają już tematykę zdecydowanie od tematu dyskusji odbiegającą, bo znajdziemy

tu i artykuł nt. problemów w klasyfikacji etnicznego nacjonalizmu (Konstantin Szarow) i graficznym metaforom pozycji szamana w Środkowej Azji (Penglin Wang) i blok drugi stanowiący pokłosie oxfordzkiej konferencji o pokoleniach.

W „AF” znajdziemy również zapisy zbieranych materiałów terenowych, np. w numerze 3. opublikowano dwie opowieści o deportacji Kalmuków (El'za-Bair Gućznowa, *Każdy ma swoją Syberię*). Systematycznie publikowane są także recenzje najnowszych interesujących środowisko antropologiczne publikacji, sprawozdania z konferencji, listy kierowane do redakcji.

Pismo w swej formule jest interesujące i inspirujące, gdyż integruje środowiska naukowe antropologów, etnologów, historyków, folklorystów, lingwistów, integruje je także na skalę międzynarodową, co obecnie stanowi cenną inicjatywę. Jednocześnie, przy tak szerokim wachlarzu poruszanych tematów „AF” brak jednak wyrazistej dominanty problemowej.

Monika Bednarczuk

MORFOLOGIA MITÓW KRWI

Christina von Braun, Christoph Wulf (Hg.), *Mythen des Blutes*, Frankfurt — New York: Campus Verlag 2007, 370 s.

Mythen des Blutes to zbiór studiów pod redakcją Christiny von Braun¹, jednej z najbardziej inspirujących postaci niemieckiej humanistyki współczesnej, znanej zarówno z działalności reżyserskiej, jak prac z zakresu kulturo-

znawstwa, psychoanalizy i *gender studies*, oraz Christopa Wulfa — antropologa i pedagoga². Tom prezentuje nader szerokie ujęcie zagadnienia; znalazły się w nim studia z niekiedy, wydawałoby się, nieprzystających dziedzin, od religioznawstwa poprzez prawo, historię po nauki medyczne i ścisłe.

Opracowania tematu są nieliczne, a najbardziej popularna, obszerna książka Jean-Paula Roux³ powstała przed niemal dwudziestu laty i nie wychodzi poza pole badawcze określone przez kwestie religijnych funkcji krwi i obrzędów z nią związanych. Późniejsza praca *Blood: art, power, politics and pathology*⁴ jest dostępna

¹Zob. jej bibliografia i filmografia na stronie: http://www.culture.hu-berlin.de/cvb/Seiten/vita_frame.htm. 17 X 2007 r. profesor Christina von Braun wygłosiła w lubelskim Teatrze NN odczyt połączony z dyskusją nt. stereotypów płci i antysemityzmu. Moderatorem spotkania był dr Tomasz Kitliński.

²Zob. wykaz publikacji Christopa Wulfa: <http://userpage.fu-berlin.de/chrwulf/Prof.htm> oraz: http://www.ewi-psy.fu-berlin.de/einrichtungen/arbeitsbereiche/antewi/buecher/buecher_wulf.

³J.-P. Roux (1994 [1988]), *Krew. Mity, symbole, rzeczywistość*, przeł. M. Perek, Kraków: Wyd. Znak.

⁴James Bradburne (ed.) (2002), *Blood: art, power, politics and pathology*, München: Prestel.